

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
2011

ВОЛНІСЬКЕ
КІТАРЖИТНОСТЕ

2012

УДК 902
ББК 63.4
А 87

Збірник є щорічником, який друкується Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону. Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки

Засновник і видавець:

Інститут археології Національної академії наук України

Головний редактор:

КОЗАК Денис Никодимович, доктор історичних наук, професор

Заступник головного редактора:

БОЛТРИК Юрій Вікторович, кандидат історичних наук

Редакційна колегія:

БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, доктор історичних наук
ГОЛУБЄВА Ірина Володимирівна, кандидат історичних наук, директор ДП «Слобідська археологічна служба» ОАСУ Інституту археології НАН України
ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, доктор історичних наук, професор
ЗЛАТОГОРСЬКИЙ Олексій Євгенович, директор ДП «Волинські старожитності» ОАСУ Інституту археології НАН України
ІВАКІН Гліб Юрійович, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор
КРИЖИЦЬКИЙ Сергій Дмитрович, член-кореспондент НАН України, доктор архітектури, професор
КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, кандидат історичних наук
КУХАРЧУК Юрій Васильович, кандидат історичних наук
МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор
ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, доктор історичних наук, професор
ПОТЄХІНА Інна Дмитрівна, кандидат історичних наук
СКОРИЙ Сергій Анатолійович, доктор історичних наук, професор
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, доктор історичних наук, професор

Друкується за рішенням Вченої ради Інституту археології НАН України

Підготовка до друку:

Григор'єва Л.Р., Жигола В.С., Михайленко Є.М.

Комп'ютерна верстка:

Охріменко В.Г.

В оформленні обкладинки використано фото Віктора Чухрая «Луцький замок з пташиного лету» 2012 р.

ISBN 978-966-2780-06-2

Адреса Польового комітету:

Україна, 04210, Київ-210,
просп. Героїв Сталінграда, 12
Тел.: (38044) 418-91-37
(38044) 418-91-66
Факс: (38044) 418-33-06
E-mail: adu_kalnyk@ukr.net

Здано до набору 01.06.2012. Підписано до друку 12.08.2012.
Формат 60×84/8. Папір офсетний №1. Гарн. Minion Pro.
Друк офсетний. Ум. -друк. арк. 61,84. Обл.-вид. арк. 58,23.
Зам. № 7 від 01.06.2012 р. Наклад 400 прим.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи серії ДК № 544 від 27.07.2001.

© Усі права застережено.

Передрук можливий зі згоди Польового комітету Інституту археології НАН України та авторів статей.

І.В. Голубєва, С.А. Задніков, К.Ю. Пеляшенко, І.Б. Шрамко
**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ У м. ХАРКІВ І ХАРКІВСЬКІЙ обл.
У ЛИСТОПАДІ 2010 — ЛИСТОПАДІ 2011 рр. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ
НАУКОВИХ ЕКСПЕРТИЗ)**

Співробітниками ДП ОАСУ «Слобідська археологічна служба» проводяться наукові експертизи на території м. Харків і Харківської обл. Протягом звітного періоду виявлено нові й оглянуто вже відомі пам'ятки та об'єкти археологічної спадщини.

М. ХАРКІВ. Місто-фортеця Харків, Червонозаводський р-н (обстежено І.В. Голубєвою у 2011 р.). Відповідно до «Плану губернському городу Харькову с пригородными слободами, сочиненного в 1787 году» нами оглянуто територію майданчика та Свято-Архангело-Михайлівську церкву поряд з південно-східною баштою фортеці (рис. 1). Вказана територія розташовується у заплаві лівого берега р. Харків, у центральній частині сучасного міста, у межах інтенсивної житлової і громадської забудови. Культурного шару в шурфі не зафіксовано.

Поселення скіфського часу «Харків—вул. Солнечногірська» (виявлене С.А. Задніковим у 2011 р.), вул. Солнечногірська, Київський р-н. Розташоване на краю правого корінного берега р. Очеретянка під житловою забудовою. Потужність культурного шару 0,2—0,3 м.

М. ЧУГУЇВ. Багатошарове поселення (черняхівська і салтівська культури) «Чугуїв—вул. Кожедуба» (виявлене К.Ю. Пеляшенком у 2011 р.), вул. Кожедуба, біля буд. 15. Зафіксовано на північ від центральної частини міста, неподалік від Будинку офіцерів, на схилі правого корінного берега р. Чугівка (притока правого берега р. Сіверський Донець). Пам'ятка розміщується в зоні багатоповерхової житлової забудови, значну частину культурного шару зруйновано під час будівництва та прокладання комунікацій, природний рельєф сплановано насипними ґрунтами. Потужність давнього культурного шару 0,4 м.

ВАЛКІВСЬКИЙ Р-Н. Поселення черняхівської культури «Мізяки» (виявлено О.Г. Дяченком 1975 р., обстежувалось М.В. Любичевим у 2003 р. та К.Ю. Пеляшенком у 2011 р.), с. Мізяки. Розташовано на північно-східній околиці с. Мі-

зяки, на території колишнього колгоспного саду. Займає першу терасу лівого берега відроги р. Туррушек (притока лівого берега р. Мжа). Частина поселення знаходиться під забудовою, частина — під фруктовим садом і городами. Потужність давнього культурного шару 0,5—0,6 м.

Поселення скіфського часу «Привокзальне» (відкрите С.А. Задніковим 2010 р.), Старомерчанська сільрада, с. Привокзальне. Пам'ятка розташована на пологому схилі, біля краю правої притоки р. Мокрий Мерчик. Воно розташовується під житловою забудовою в південній частині села.

ВОВЧАНСЬКИЙ Р-Н. Верхньосалтівське селище (Посад Верхньосалтівського городища), вул. Зелена, 62, с. Верхній Салтів, Рубіжанська сільрада (виявлене та досліджене 1948 р. С.А. Семеновим-Зусером, у 1959—1961 рр. досліджене Д.Т. Березовцем, у 1996—1998 і 2004 р. — В.В. Колодою та Г.Є. Свистуном, у 2002 р. — Н.В. Черніговою та І.В. Голубєвою (Заїкою); додатково обстежувалось у 2011 р. І.Б. Шрамко). Розташовано на північ від Верхньосалтівського городища (поселення козацької доби та салтівської культури), займає схил плато та заплаву лівого берега р. Сіверський Донець (Печенізьке водосховище). Частина поселення розташовується під житловою забудовою, інша — задернована, на ній ростуть дерева. На ділянці, що відводилась у 2011 р. по вул. Зелена, закладено два шурфи. У шурфах простежено культурний шар потужністю 1,0—1,9 м. Зафіксовано культурний шар козацького часу та салтівської культури. У шурфі 1 на глибині 1,45 м знайдено уламок дна глечика, прикрашений проліскованими смугами, на дні збереглося клеймо (рис. 2).

Поселення салтівської культури «Металівка» (відкрите та досліджене у 1959—1961 рр. Д.Т. Березовцем, у 2003—2004 рр. досліджене В.В. Колодою, у 2005 р. — В.С. Аксьоновим, у 2011 р. — К.Ю. Пеляшенком), вул. Металівська, с. Металівка. Ділянка, на якій проводилася нау-

кова експертиза, розташована у північній частині села, у зоні житлової індивідуальної забудови. На ній розміщена некапітальна будівля, частина території використовується під городництво та садівництво, частина задернована. Зафіксована потужність культурного шару 0,7 м.

Поселення козацького часу «Хотімля—вул. Набережна 2» (виявлене К.Ю. Пеляшенком у 2011 р.), вул. Набережна, 27/3, с. Хотімля. Зафіксовано на західній околиці села, біля берега Печенізького водосховища, на дюнному підвищенні в заплаві лівого берега р. Сіверський Донець. Потужність культурного шару до 0,6 м. Орієнтовні розміри (встановлено згідно з мікрорельєфом) 100 × 100 м.

ДВОРІЧАНСЬКИЙ Р-Н. Поселення доби розвиненого середньовіччя (перша половина II тис.) «Дворічна—вул. 35-ї Гвардійської Дивізії» (відкриті К.Ю. Пеляшенком у 2011 р.), вул. 35-ї Гвардійської Дивізії, 24, смт Дворічна. Розташовано в північній частині селища на першій надзаплавній терасі правого берега р. Нижня Дворічна. Знаходиться під індивідуальною житловою забудовою. Потужність давнього культурного шару становить 0,10—0,15 м; він перекритий пізнішим (друга половина XVIII—XIX ст.) нашаруванням (до 0,6 м).

ДЕРГАЧІВСЬКИЙ Р-Н. Поселення скіфського часу «Великі Проходи—пров. Луговий» (виявлене К.Ю. Пеляшенком у 2011 р.), пров. Луговий, 2 та 4, с. Великі Проходи. Розташовується у південно-східній частині села, в зоні житлової індивідуальної забудови. Знаходиться на частині пологого мису, утвореного двома невеликими ярами, що виходять до безіменного струмка — притоки правого берега струмка Прохідний (притока правого берега р. Харків). Частина поселення задернована або використовується під городництво. Потужність культурного шару до 0,35 м, частину зруйновано ріллею.

Курганна група «Гоптівка» (відома за воєнно-топографічною мапою Ф.Ф. Шуберта XIX ст.; обстежувалася К.Ю. Пеляшенком у 2011 р.), Козачолопанська сільрада. Кургани розташовані у прикордонній зоні, на полі, що одразу на захід від контрольно-пропускного пункту «Гоптівка», на частині вододільного плато поміж ярками-притоками річок Харків і Лопань, під ріллею. Зафіксовано шість курганів заввишки від 0,2 до 2,0 м, діаметром від 0,30 до 0,45 м.

ІЗЮМСЬКИЙ Р-Н. Кургани біля м. Ізюм (відомі за воєнно-топографічною мапою Ф.Ф. Шуберта; оглядалися співробітниками Харківського науково-методичного центру охорони культурної спадщини під час інвентаризації; у 2011 р. оглянуті К.Ю. Пеляшенком і Г.Є. Свистуном), територія Ізюмської міськради. Кургани розташовані на північний схід від околиці м. Ізюм, на захід

від асфальтової дороги до с. Підвисоке, на частині вододілу поміж річками Мокрий Ізюмець і Сухий Ізюмець. Зафіксовано сім насипів, зроблено заміри розмірів і висот насипів, прив'язки до світової системи координат.

Багатошарове поселення (доба бронзи, салтівська культура) «Студенок—вул. Перемоги» (виявлене К.Ю. Пеляшенком 2011 р.), вул. Перемоги, с. Студенок. Зафіксоване у північно-західній частині села, на дюнному підвищенні в заплаві лівого берега р. Сіверський Донець. Більша частина задернована, дещо поросла кущами, частина використовується під городництво. Потужність культурного шару 0,30—0,35 м. Орієнтовні розміри поселення (встановлено згідно з мікрорельєфом) 70 × 70 м.

КРАСНОКУТСЬКИЙ Р-Н. Курган біля с. Колонтаїв (відомий за воєнно-топографічною мапою Ф.Ф. Шуберта XIX ст.; обстежений К.Ю. Пеляшенком 2011 р.), Колонтаївська сільрада. Розташований на північ від с. Колонтаїв на вододільному плато поміж ярками — притоками річок Мерла та Котелевка. Південна частина кургану знаходиться на полі, що під ріллею, північна поля — у лісостмузі. Насип має округлу форму, діаметром 40 м, заввишки 1,0 м.

Поселення скіфського часу «Цепочкино» (виявлене 2011 р. І.В. Голубевою), Покровська сільрада. Розміщене високо на пологому схилі другої надзаплавної тераси лівого берега р. Грузська (ліва притока р. Мерла), на розораному полі поміж автомобільною та залізничною дорогами. Знаходиться на південний схід від села та на північний захід від залізничної зупинки «Панасівка». Поверхня розорана та ледве задернована. Культурний шар переважно розораний, його потужність близько 0,3 м.

НОВОВОДОЛАЗЬКИЙ Р-Н. Поселення черняхівської культури «Нова Водолага—вул. Челюскіна» (виявлене К.Ю. Пеляшенком 2011 р.), вул. Челюскіна, смт Нова Водолага. Розташовано в південно-східній частині селища поряд із зоною забудови, на краю першої надзаплавної тераси правого берега р. Вільхуватка. Західна частина пошкоджена земляними роботами, частина пам'ятки розміщується під місцевим цвинтарем. Встановлена потужність культурного шару 0,3 м.

Гончарний горн XVIII—XIX ст. біля с. Присяне (оглянутий співробітниками Служби), околиці с. Присяне. Залишки гончарного горну розташовуються на пологому схилі, поверхня задернована. Для з'ясування його конструктивних особливостей необхідне здійснення повного дослідження (розкопок).

Багатошарове поселення (черняхівська культура, козацька доба) «Рокитне—вул. Пролетарська» (виявлене І.В. Голубевою 2011 р.), вул. Пролетарська, 6, с. Рокитне. Розміщене на терасах

крутого схилу правого берега безіменної лівої притоки р. Мжа (нині ставок), у межах існуючого села, на північ від його центру. У північній частині ділянки, на якій виявлене поселення, розміщено напівзавалену хату-мазанку, на захід від якої фіксуються залишки підземної цегляної споруди з округлими стінами, що завалена сучасним будівельним і побутовим сміттям.

ХАРКІВСЬКИЙ Р-Н. Поселення скіфського часу «Буди—вул. Садова», вул. Садова, с. Буди (знайдене 2008 р. С.А. Задніковим, 2009 р. ним здійснені розкопки). Розташоване у північно-східній частині села, на пологому схилі лівого берега р. Мерефа. Західна частина селища знаходиться під сучасною забудовою та територією електропідстанції «Буди», а східна — у лісі. Встановлено, що культурний шар у північній частині зруйновано на глибину 0,25—0,30 м, а у південній і центральній частинах він повністю зруйнований під час будівництва підстанції.

Кургани біля с. Лизогубівка (виявлені К.Ю. Пеляшенком 2011 р.), вул. Нова, с. Лизогубівка. Розташовані на північно-східній околиці села, на першій надзаплавній терасі лівого берега р. Уди та лівого берега її невеликої притоки р. Рудка. Візуально фіксуються три задерновані курганні насипи. Їхня висота 0,5—1,0 м, діаметр 30—35 м.

Курган «Турецька могила» (відомий за розвідками С.А. Заднікова та І.В. Голубевої 2006 р.; оглянуто 2011 р. К.Ю. Пеляшенком), вул. 26 Квітня, 18 та вул. Правіка, 17, Циркунівська сільрада. Об'єкт додатково оглянуто для уточнення охоронної зони в межах ділянок і подальшого дослідження. Зафіксовано несанкціоноване порушення насипу кургану.

Багатошарове поселення (доба бронзи, черняхівська культура) «Черкаські Тишки—вул. Лугова» (виявлене І.В. Голубевою 2011 р.), вул. Лугова, 58-б, с. Черкаські Тишки, Русько-Тишківська сільрада. Поселення розміщене на одному з дюнних підвищень у заплаві лівого берега р. Харків. Розташоване між індивідуальної житлової забудови існуючої вулиці. Потужність культурного шару складає 0,4 м.

ЧУГУЇВСЬКИЙ Р-Н. Багатошарове поселення (неоліт — ямково-гребінцева культура, доба бронзи, раннє середньовіччя — пеньківська культура) «Кочеток—Водокачка» (виявлене І.В. Голубевою 2011 р.), Кочетоцька сільрада.

Рис. 1. Нанесення фрагменту укріпленої лінії міста-фортеці Харків на сучасну топографічну основу

Попередніми розвідками 1976 р. Ю.В. Буйнова у районі сіл Кочеток та Кицівка знайдені синхронні поселення. Вказані пам'ятки згадує у своєму звіті також О.Г. Дяченко в 1977 р. Розміщене на дюнному підвищенні у заплаві правих берегів рік Сіверський Донець і Велика Бабка, біля місця їх злиття. Поверхня задернована та знаходиться під сосновим лісом. Нині у південно-східному секторі поселення існує приватна огорожена та охоронювана територія, що називається місцевими мешканцями «Горохова Дача». Вздовж південної частини поселення існує порушення ґрунту у вигляді витягнутого вздовж ґрунтової дороги рівчачка (протипожежний?). Саме в останньому знайде-

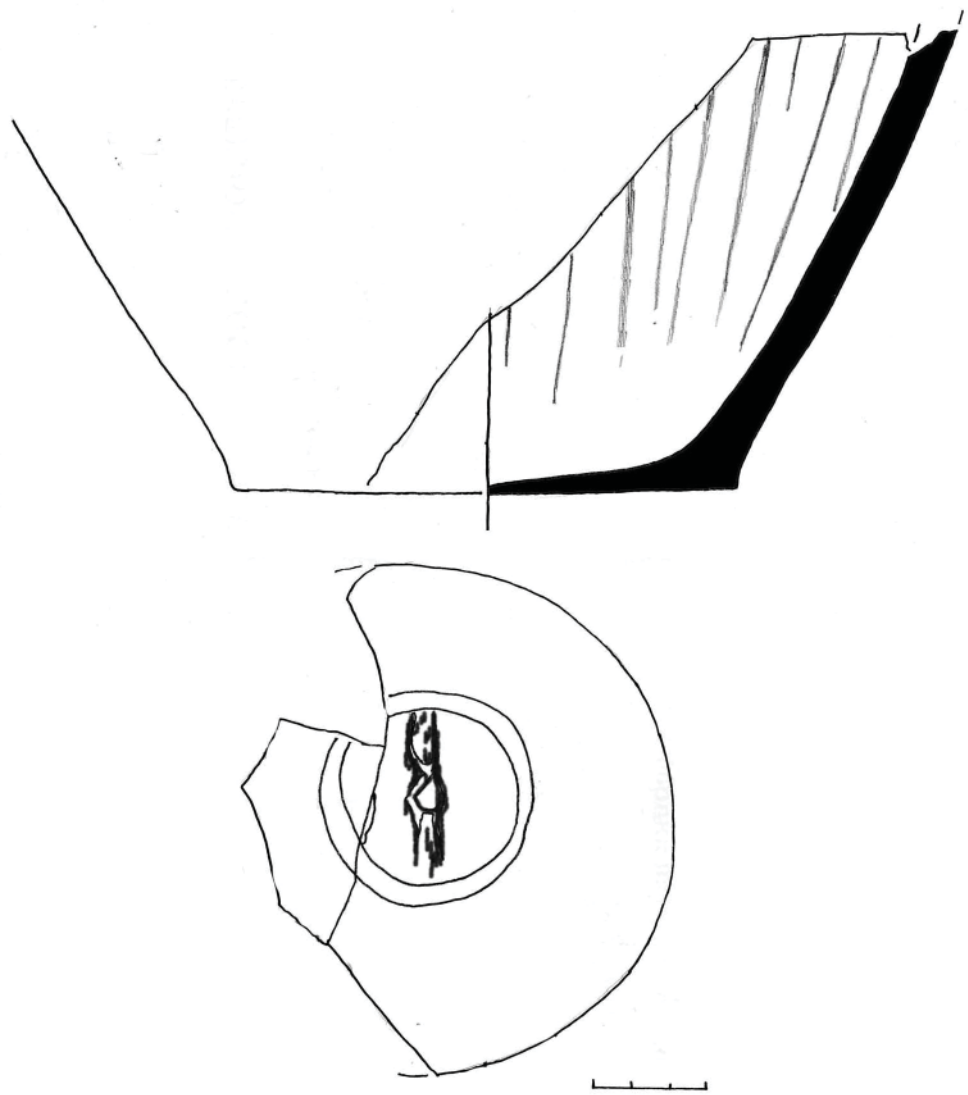

Рис. 2. Уламок дна глечика з клеймом із шурфу 1 на Верхньосалтівському селищі в 2011 р.

но уламки глиняного ліпного посуду. Потуж- | ність культурного шару складає 0,4 м.

